

Elfride Jelinek

Šta se dogodilo nakon
što je Nora napustila muža
ili Stubovi društava

NORA!

ADN 23/86

JDP

Elfride Jelinek

ŠTA SE DOGODILO NAKON ŠTO JE
NORA NAPUSTILA MUŽA
ILI STUBOVI DRUŠTAVA

Elfriede Jelinek

WAS GESCHAH, NACHDEM NORA IHREN MANN
VERLASSEN HATTE ODER STÜTZEN DER GESELLSCHAFTEN

Taken from Elfriede Jelinek, THEATERSTÜCKE

Copyright © 1984, 1987 by Prometh Verlag KG, Köln;
published 1992 Rowohlt Taschenbuch Verlag, Reinbek bei
Hamburg

Published by permission of Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek
bei Hamburg, Germany

Stage rights: Rowohlt Theater Verlag

© of the translation:

S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

Objavljanje ovog dela podržao je TRADUKI, književna mreža koju čine Savezno ministarstvo za Evropu, integracije i međunarodne poslove Republike Austrije, Ministarstvo inostranih poslova Savezne Republike Nemačke, Švajcarska fondacija za kulturu „Pro Helvecija“, Ured saveznog kancelara Republike Austrije, „KulturKontakt Austria“, Gete institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Lihtenštajn, Fondacija za kulturu Lihtenštajna, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informisanja Republike Srbije, Ministarstvo kulture Republike Rumunije i Fondacija „S. Fišer“.

traduki

Elfride Jelinek

ŠTA SE DOGODILO NAKON ŠTO JE NORA NAPUSTILA MUŽA ILI STUBOVI DRUŠTAVA

Prevod Jelena Kostić Tomović

Reditelj Snežana Trišić
Dramaturg Periša Perišić
Scenograf Darko Nedeljković
Kostimograf Maja Mirković
Kompozitor Irena Popović
Koreograf Sonja Vukićević
Scenski govor Ljiljana Mrkić Popović

LICA

Nora NATAŠA TAPUŠKOVIĆ
Konzul Vajgang BRANISLAV LEČIĆ
Torvald Helmer VOJIN ĆETKOVIĆ
Eva NATAŠA NINKOVIĆ
Predradnik NEBOJŠA MILOVANOVIĆ
Krogstad BOJAN DIMITRIJEVIĆ
Gospoda Linde ANĐELIKA SIMIĆ
Šef kadrovske službe GORAN DANIČIĆ
Ministar BRANKO CVEJIĆ
Ana-Marija BRANKA PETRIĆ
Radnica 2 VESNA STANKOVIĆ
Radnica 1 ANDRIJANA OLIVERIĆ
Sekretar MARKO JANKETIĆ

Asistent reditelja Jovana Stojanović
Asistent scenografa Ema Stojković
Asistent kostimografa Veljko Stojanović
Asistent kompozitora Aleksandar Zavišin
Organizator Vladimir Perišić

Inspicijent Dušan Milosavljević
Rade Stojiljković

Sufler Ksenija Ćirica
Majstor svetla Dragan Vučković
Majstor zvuka Dragan Radlović

Sadržaj

Elfride Jelinek <i>Šta se dogodilo nakon što je Nora napustila muža ili stubovi društava</i>	5
Objašnjenja	109
Elfride Jelinek <i>Nakon Nore</i>	111
Periša Perišić <i>Šta se dogodilo s Elfridom Jelinek ili razvojni put Nore Helmer</i>	125
Biografska beleška	131

Elfride Jelinek

ŠTA SE DOGODILO NAKON ŠTO
JE NORA NAPUŠTILA MUŽA ILI
STUBOVI DRUŠTAVA

Prevod dr Jelena Kostić Tomović

*Radnja komada odvija se u drugoj deceniji 20. veka.
Kostimima se, međutim, tu i tamo mogu nagovestiti „vremenski skokovi“, naročito oni u budućnost.*

Ulogu Nore neizostavno mora igrati glumica koja poseduje izvesne akrobatske veštine, a zna i da pleše. Ona mora biti u stanju da izvede predviđene gimnastičke vežbe, ali nije važno da li pritom deluje „profesionalno“ ili ne, pa to što radi može slobodno delovati i donekle nespretno.

Eva uvek mora da izgleda pomalo očajno i cinično.

LICA

NORA HELMER

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

RADNICE

EVA

PREDRADNIK

SEKRETARICA

KONZUL VAJGANG

NEKI GOSPODIN

SEKRETAR

MINISTAR

ANA-MARIJA

TORVALD HELMER

GOSPOĐA LINDE

KROGSTAD

Kancelarija šefa kadrovske službe. Šef kadrovske službe sedi za pisaćim stolom, dok se Nora pomalo detinjasto razigrano vrzma naokolo i pipka sve i svašta. Povremeno nakratko sedne, samo zato da bi iznenada skočila sa stolice i ponovo se ushodala po prostoriji. Ponašanje joj je u neskladu sa poprilično otrcanom odećom.

NORA

Ja nisam žena koju je napustio muž, već žena koja je napustila muža – što je ređi slučaj. Ja sam Nora iz istoimenog Ibzenovog komada. U pokušaju da se izbavim iz zbrkanog stanja duha, trenutno tražim pribedište u radu, odnosno zanimanju.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Na primeru mog položaja možete se potanko upoznati s tim da zanimanje nije pribedište, već životni zadatak.

NORA

Ali ja još uvek ne želim da se odrekнем sopstvenog života! Ja težim samoostvarenju.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Imate li već iskustva u nekoj delatnosti?

NORA

Iskusna sam u odgajanju i uzgajanju starih, slabih, debilnih, bolesnih, kao i dece.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Mi pak ovde nemamo stare, slabe, debilne, bolesne, a ni decu. Zato imamo mašine. Kraj mašine čovek prvo mora postati ništa, da bi tek nakon toga ponovo postao nešto. Ja sam, doduše, već od samog početka izabralo teži put u karijeri.

NORA

Želim da se oslobođim imidža negovateljice - ta mi je mala, lakomislena ideja duboko usađena. Kako samo ova zavesa lepo odudara od mračnih zidova, kao i od poslovnog utiska kojim odišu! Tek sada kada sam - oslobođivši se bračnih stega - stekla slobodu, shvatam da i nežive stvari imaju dušu.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Poslodavci i sindikalni funkcioneri dužni su da štite i podstiču slobodan razvoj ličnosti zaposlenih u preduzeću. Imate li možda preporuke ranijih poslodavaca?

NORA

Suprug bi mi sigurno izdao preporuku da sam dobra domaćica i majka, ali sam u poslednjem trenutku ipak zabrljala.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Ne prihvatom preporuke članova porodice, samo od tuđinaca¹. Zar ne poznajete baš nijednog?

NORA

Ne. Suprug je želeo da budem kućevna i zatvorena, zato što žena nikada ne treba da gleda levo-desno, nego isključivo sebi u dušu i u muža, u njega uz to i sa divljenjem.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

On nije bio vaš zakonski prepostavljeni, za razliku, recimo, od mene.

NORA

Varate se, bio je prepostavljeni! U banci. Ne dozvolite sebi da, kao on, otvrđnete na položaju, moj vam je savet.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Usamljenost na vrhu neizbežno dovodi do otvrdnjavanja. Zašto ste zbrisali od kuće?

NORA

Želim da se na radnom mestu iz objekta razvijem u subjekat. A možda ću čak i svojom ličnošću uneti tračak svetlosti u mračnu fabričku halu.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Naše su prostorije svetle i dobro provetrene.

NORA

Želim da visoko uzdignem ljudsko dostojanstvo i osnovno pravo čoveka na slobodan razvoj ličnosti.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Teško da ćete vi ovde išta moći da uzdignite, pošto su vam ruke potrebne za bitnije stvari.

NORA

Najbitnije je to da postanem čovek.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Svako ko ovde radi mora biti čovek, druge i ne zapošljavamo. Doduše, neki su to u manjoj, a neki u većoj meri.

NORA

Da bih postala takav čovek, morala sam prvo da napustim svoj dom.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Mnoge od naših radnica kilometrima bi jurile da nađu takav dom. Ali šta će vam nepoznato mesto?

NORA

Sopstveno već poznajem.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Umete li da kucate na mašini?

NORA

Znam da obavljam kancelarijske poslove, da vezem, pletem, šijem.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Za koga ste radili? Naziv firme, adresa, broj telefona.

NORA

Privatno.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Privatno nije javno. Prvo morate postati javni, pa tek onda postepeno možete prevazići status objekta.

NORA

Verujem da bi mi čudesne² stvari neobično dobro išle od ruke. Običnost sam oduvek prezirala.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Zašto verujete da ste predodređeni baš za to?

NORA

Zato što sam žena, u kojoj se odvijaju složeni biološki procesi.

ŠEF KADROVSKЕ SLUŽBE

Pa kakve su onda vaše kvalifikacije na tom polju koje

**IZOSTAVLJENE
STRANICE...**

u gotovom. Vlada će, prema ugovoru, u narednih deset godina subvencionisati Interteks sa 250 miliona. Radi očuvanja dvanaestoprocentnog udela na zapadnoevropskom tržištu, država ovom privrednom društvu garantuje i ugovore u visini od 900 miliona.

Pauza. Kao što ste upravo čuli u pregledu dnevnih događaja, stara fabrika VAP izgorela je sinoć u požaru. O uzroku tog požara još uvek se ništa ne zna. Ništa nismo uspeli da doznamo ni o daljoj sudbini same fabrike i radničkog naselja u kome su stanovali njeni zaposleni. Konzul Fric Vajgang, čijem je koncernu fabrika pripadala, zasad je mogao samo da nam kaže to da će se voditi računa o što bržoj obnovi, kako radna mesta ne bi bila ugrožena. Fabrika Vlakna Pajer (VAP) stekla je međunarodni ugled pre svega proizvodnjom malih serija najvišeg kvaliteta.

HELMER uzbudeno

Jesi li čula? Jesi li čula, Nora?! Govorili su o meni!

Nora mu sipa kafu, a sa radija sada dopire marš - asocijacija na rani nemački fašizam!

NORA

Nekom prilikom, moraću tog velikog čoveka ponovo da pozovom na kafu! Dečurlija, srećom, još uvek nije uništila naš najbolji porcelanski servis sa cvetićima.

HELMER

Neće taj doći, pa sve da ga i sto puta pozivaš...

NORA

Samo zato što se usteže, iz pristojnosti, zbog tebe...

HELMER

Možda su Jevreji to podmetnuli, taj požar...

Nora uvređeno prilazi radiju, nameravajući da utiša marš.

Ne utišavaj, Nora! Ta mi se muzika toliko svida!

Dok se svetlo na pozornici polako gasi čuju se zvuci marša.

Zavesa.

Objašnjenja

1 - Elfride Jelinek u svojim delima, pa i u ovom, koristi tehniku „montaže rečenica“ (*Montage von Sätzen*), koja podrazumeva preuzimanje i prekombinovanje formulacija iz književnih i medijskih tekstova. Svaki put kada bi prevodilac utvrdio da je E. Jelinek pribegla toj tehniци u prevodu je koristio odgovarajuće izraze ili segmente teksta iz prevoda „Lutkine kuće“ Ljubiše Rajića (Ibzen, H. *Lutkina kuća (Nora)*. Preveo s norveškog Ljubiša Rajić. U: Ibzen, H. 2004. *Izabrane drame I*. Beograd: Geopoetika, str. 63–109). U fusnoti se uvek naznačava stranica iz prevoda Lj. Rajića sa koje je preuzet odgovarajući izraz ili segment. (Prim. prev.)

2 - Ibid., 93 i dalje (Prim. prev.)

3 - Reči su namerno spojeno napisane, u skladu sa odgovarajućim načinom pisanja u originalu. U originalu autorka, naime, koristi sopstvenu kovanicu, glagol ‘fabrikarbeiten’, umesto ubičajne sintagme ‘in einer Fabrik arbeiten’. U prevodu bi se kao ekvivalent ove kovanice E. Jelinek evenualno mogla upotrebiti i neka kovanica u sličnom duhu, npr. ‘fabrikorađenje’, ‘fabrikoraditi’, koje zvuče podjednako neobično kao autorkina kovanica ‘fabrikarbeiten’. (Prim. prev.)

4 - Međunarodni centar za trgovinu na veliko (Prim. prev.)

5 - Ibid., 97 (Prim. prev.)

6 - Ibid., 99 (Prim. prev.)

7 - Ibid., 99 (Prim. prev.)

8 - Formulacija u originalu „Die Herkunft stammt aus einem besseren Milieu“ podjednako je neobična. (Prim. prev.)

9 - Ibid., 93 (Prim. prev.)

10 - Valcer „Zvona zvone“ (*Die Glocken läuten*) zaista počinje rečima „Bim-bam, bim-bam...“. (Snimci se mogu naći na internetu.) (Prim. prev.)

11 - Reč je o kanonu „Oh, kako se lepo osećam u sumrak“ (*Oh, wie wohl ist mir am Abend*), čiji se snimci mogu naći na internetu. (Prim. prev.)

12 - Ovom frazom (Gospodine/gospodo XY, hvala vam na razgovoru.) obično se završavaju intervju u ozbiljnim nemačkim novinama. (Prim. prev.)

13 - Ibid., 66 (Prim. prev.)

14 - Ibid., 65 (Prim. prev.)

15 - Ibid., 85. Preuzete su replike zaključno sa „Naravno, prvo treba da znam o čemu se radi.“ (Prim. prev.)

16 - Ibid., 98. Sa istog mesta preuzete su i naredne replike koje se tiču pletenja i veženja. (Prim. prev.)

17 - Ibid., 99 (Prim. prev.)

**IZOSTAVLJENA
STRANICA...**

Elfride Jelinek NAKON NORE

Tako vam je to kada telo hoćete da prikrijete nekom toaletom – platićete to, vi sami, a drugi još više. Premda ćete i sami platiti više nego što je ta vaša toaleta koštala. Morate to da shvatite. Ne, šta god da ste mislili, nije obrnuto. Zar niste muškarac? Ili se možda ubrajate među žene, pa uvek morate obučete nešto da biste bili neko? Čemu ta haljina, čemu to odevanje tela u trikotažu? Hoće li me ubiti kada me vide takvu, odenutu u tu haljinu, općinjeni tom haljinom?

Neprekidno mi dahće za vratom, jedna nepokretna slika. Ranije su se pokretale ljudske mase, i to se onda nazivalo politikom. Sada se pokreću još samo pojedinci, iz prošlosti u sadašnjost. Mnogih više i nema. Žrtva više nije lepa. Kod zločina se još samo masi pridaje značaj, ali nema više masovnih pokreta, zato što su mase mrtve, pa više i ne mogu da se pokreću. Danas zato ne mogu ni o čemu više da pišem, to jest mogu, ali ne na taj način. Ne, ne na taj način! Prošlost izdaje račun, komad je gotov, ko će to da plati? Onaj koji je već platio! Mase želete nešto da obuku, ali ne želete da ih to mnogo košta, što manje, to bolje. Samo još pojedinci imaju sudbinu s kojom moraju da se nose. Mase sudbinu više nemaju, i to moraju da podnose. Mnogo je onih koji nemaju šta novo da obuku. U suštini je svejedno da li nose odeću ili se nose sa sudbinom. Uvek je sve sada, oni koji preklinju za zaštitu uvek su sada, a kada ih zatrpuju ruševine ili kada izgore, onda je to uvek tamo gde su se već i onako potpuno potrošili, gde su svoja tela podneli na žrtvu, tamo negde, gde sada više nemaju budućnosti. Mi uprkos tome računamo na budućnost, što baš i nije tako mnogo. Budućnost je šipak za one koji su umrli pre nego što je njihova budućnost uopšte i mogla početi. Budućnošću se proglašava ono što je navodno sigurno, dok se zgrade koje nikada nisu ni doobile dozvolu za ljudsku upotrebu same od sebe urušavaju, drobe, stapaju sa prahom i pepelom, u koji su se pretvarale još od trenutka kada su podignute. Kao da iko zna šta je bila prošlost, kao da iko poznaje sadašnjost, koju i ne poseduje. Kao da ju je neko unapred proračunao i tako je smestio na

**IZOSTAVLJENE
STRANICE...**

Biografska beleška

ELFRIDE JELINEK (1946) Austrijska autorka romana i drama, poznata po kontroverznim delima u kojima se bavi pitanjima roda, ženske seksualnosti i pop kulture. Nagrađena je Nobelovom nagradom 2004.

Jelinekova se školovala u Beču, istovremeno završavajući akademske studije i muzičko obrazovanje na Bečkom konzervatorijumu, što je doprinelo da u 17. godini doživi nervni slom. Potom se okrenula pisanju kao vidu literarne introspekcije i rehabilitacije. Na književnoj sceni debitovala je zbirkom poezije *Lisa Schatten* (1967), iza koje je usledio roman *Wir sind Lockvögel Baby!* (1970). Odmah pošto je objavljen roman *Michael: Ein Jugendbuch für die Infantilgesellschaft* (1972), Jelinekova je stekla priznanje javnosti i postala prepoznatljiva po stilskim i jezičkim eksperimentima te izrazitoj društvenoj angažovanosti, kao i buđenju klasne svesti, istraživanjem i raskrinkavanjem društvenih i kulturnih mehanizama. Najčešće teme kojima se bavi E. Jelinek - rodno ugnjetavanje i ženska seksualnost. U satiričnom delu *Ljubavnice* (*Die Liebhaberinnen*, 1975) opisala je viktimizaciju žena u dehumanizovanom i patrijarhalnom društvu. U delimično autobiografskom romanu *Pijanistkinja* (*Die Klavierspielerin*, 1983) bavila se problemima potiskivanja seksualnih želja. Mihail Haneke je prema ovom romanu snimio film 2001. Jelinekova je nastavila da smelo ruši tradicionalne književne konvencije. Među romanima izdvajaju se: *Izgnanici* (*Die Ausgesperrten*, 1980), *Lust* (1989), *Gier* (2000).

Jelinekova je izrazito aktivna dramska spisateljica, a neka od dela prevedena su i kod nas: *Šta se dogodilo nakon što je Nora napustila muža ili Stubovi društava* (1979); *Clara S.: musikalische Tragödie* (1981); *Bolest ili Moderne žene* (*Krankheit oder moderne Frauen*, 1984), *Burgtheater* (1985), *Ein Sportstück* (1998), *Bambiland* (2003), *Babel* (2005), *Ulrike Maria Stuart* (2006), *Rehnic (Andeo uništenja)* (*Rechnitz*, 2008), *Zimsko putovanje* (*Winterreise*, 2011), *Das schweigende Mädchen* (2014)...

Jugoslovensko dramsko pozorište
Kralja Milana 50
11000 Beograd

Direktor
Tamara Vučković Manojlović

Umetnički direktor / Urednik ADN
Gorčin Stojanović

Redakturna i lektura
mr Jelena Kovačević
Periša Perišić

Dizajn
Adam Rakićević

Štamparija
ZUHRA
Tiraž 300

www.jdp.rs
Telefoni blagajne
2644 447 i 3061 957

Beograd, 2016.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.112.2(436)-2

821.112.2(436).09-2 Јелинек Е.

ЈЕЛИНЕК, Елфриде, 1946-

Šta se dogodilo nakon što je Nora napustila muža ili Stubovi društva / Elfride Jelinek ; [prevod Jelena Kostić Tomović]. - Beograd : Jugoslovensko dramsko pozorište, 2016 (Beograd : Zuhra). - 132 str. ; 21 cm

Prevod dela: Was geschah, nachdem Nora ihren Mann verlassen hatte oder Stützen der Gesellschaften / Elfriede Jelinek. - Tiraž 300. - Endotes: str. 109-110. - Str. 125-129: Šta se dogodilo s Elfridom Jelinek ili Razvojni put Nore Helmer / Periša Perišić. - Elfride Jelinek: str. 130.

ISBN 978-86-80513-79-9

а) Јелинек, Елфриде (1946-) - "Шта се догодило након што је Нора напустила мужа или Стубови друштва"

COBISS.SR-ID 221240332